eigen lichaamstaal kan laten spreken, alsof het om haar 'verhaal' ging.

Nog verrassender was *Four Organs*, een stuk voor vijf mannen. Reich laat hier steeds hetzelfde akkoord loeihard door vier hammondorgels, begeleid door het ritmische getik van maracas, weerklinken. Het grondpatroon van de dans neemt hier de intrigerende vorm aan van golven die over het podium spoelen. Kosi Hidama maakt steeds weer, in akkoord met de orgelklanken, dezelfde plechtig trage beweging. Zijn armen zwaaien van zijn linker heup omhoog naar zijn rechterschouder terwijl hij rondstapt. Die beweging valt nooit stil, ook niet als de andere dansers hem insluiten. Hun dans lijkt aanvankelijk één kluwen van grillige uithalen tot de verstrooide acties samenkomen in een heldere figuur: Mark Lorimer die in contrapunt met de unisono dans van de anderen beweegt. Keer op keer spat die figuur echter uit elkaar alsof de middelpuntvliedende krachten te groot zijn.

Onzichtbaar principe

Die twee werken lijken wel eerste schetsen voor *Zeitung*. Ook in *Zeitung* heeft elke danser zijn eigen unieke plek. Net als in *Four Organs* valt de dans soms uiteen in een chaos van grillige bewegingen maar lijkt er desondanks een onzichtbaar principe aan het werk dat de wirwar laat uitkristalliseren in momenten dat alle bewegingen wel op elkaar inspelen. Het bijzondere van *Zeitung* is dat deze keer de dans niet rechtstreeks aansluit op of contrasteert met de muziek. In dit stuk vervolgen muziek en dans een eigen parcours. De muziek van Bach, Webern en Schönberg werd gekozen door pianist Alain Franco. Hij brengt de pianostukken zelf, terwijl hij voor de orkestrale werken de opnames selecteerde. Franco was zo een beetje de dj van dienst bij de ontwikkeling van dit werk. Nu eens versterkt hij de gebeurtenissen, elders geeft hij weerwerk, soms gaat hij gewoon zijn eigen gang. Op sleutelmomenten ontmoeten muziek en dans elkaar, elders laten ze elkaar helemaal los.

Een en ander stelt een andere verhouding in tussen de kijker en het stuk dan bij de meeste vroegere werken voor groot ensemble van Rosas. De kijker krijgt hier geen dwingend perspectief opgelegd. De voorstelling suggereert wel hoe je kan kijken: naar het detail of naar het geheel, naar de individuele beweging of de grote figuur, maar net zoals je bij een schilderij als kijker zelf bepaalt of je nu eens dichtbij komt om een detail te ontdekken, of dan weer afstand neemt om het geheel te bevatten, bepaal je hier zelf de afstand tot het gebeuren.

De ontstaansgeschiedenis van het werk laat inzien hoe dat effect ontstaat. De choreografie vertrok vanuit vragen die De Keersmaeker al lang bezighouden. Op het eerste gezicht abstracte vragen als: 'Wat genereert beweging?', 'Wat betekent verticaliteit of horizontaliteit?'werden het thema van improvisaties. Die gebeurden vaak per twee. Voor het stuk werden die improvisaties uit elkaar gehaald en in tijd, plaats, volgorde verschoven en terug gemonteerd. Het openingsmoment toont hoe dat werkt. In totale stilte verschijnen Cynthia Loemij en Sandy Williams op het podium. Williams steunt Loemij in haar eerste bewegingen, zet haar als het ware in gang. Het is een merkwaardige dubbelfiguur: de bewogen beweger. Na enige tijd komen de dansers echter los van elkaar en gaan op eigen houtje door. Vooral Loemij ontwikkelt vanuit die eerste aanzetten verbluffende bewegingen: niet alleen met haar armen, maar met haar horizontaal naar buiten draaiende benen en haar heen en weer kantelende hoofd beschrijft ze met grote, sierlijke kracht de ruimte om haar heen. Op dat ogenblik zet Alain Franco op de piano de *Fuga Ricercata n° 6*